

Куцук К.В., ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Чурпіта Г.В., доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПРИМУС ЯК ВИД ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ

У юридичній літературі тривалий час ведеться дискусія з приводу того, яке місце посідає і яку роль виконує державний примус у правовому житті суспільства. Найбільш поширеною є точка зору, згідно якої без державного примусу немає сенсу навіть говорити про право, тому що воно є не чим іншим, як забезпеченням життєвих умов суспільства у формі примусу, системою соціальних цілей, гарантованих примусом [1, с. 53-54].

Державний примус розглядається науковцями у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні - це багатогранна та складна діяльність компетентних державних органів з охорони

права від порушень [2, с. 54]. Існує також думка, згідно з якою примус є однією зі стадій механізму правозастосування [3, с. 44]. Характерними рисами державного примусу є те, що він здійснюється від імені держави, має правовий характер, оскільки застосовується у визначених законом формах, на законних підставах відповідними компетентними органами [4, с. 66].

Примус також характеризують як такий засіб, який застосовується лише до конкретних суб'єктів права, які порушили юридичні норми, з метою примусити виконувати правові приписи, не допустити нових порушень, виховати винних осіб і оточуючих. На спеціальну характеристику заслуговує такий засіб державного примусу як юридична відповідальність, яка може бути визначена як супроводжувана державним і суспільним осудом реалізація санкції правової норми, що є за своїм характером засобом примусу і виражається в покладанні на винного правопорушника невідгукних для нього наслідків матеріального чи іншого характеру [5, с. 38].

Увагу дослідників привертало питання доцільності виокремлення такого різновиду юридичної відповідальності як процесуальна. Проте детального аналізу законодавчого закріплення в нормах цивільного процесуального права основних аспектів реалізації заходів процесуального примусу здійснено не було. Вивчення окресленого питання входило до проблематики наукових досліджень таких вчених як: С.С. Алексєєв, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, С.В. Васильєв, М.А. Вікут, І.М. Зайцев, О.С. Захарова, П.Ф. Єлісейкін, О.С. Іоффе, В.В. Лазарєв, О.Г. Лук'янова, А.О. Мельніков, Н.О. Чечіна, Г.В. Чурпіта, М.Й. Штефан, С.Я. Фурса.

На думку С.В. Васильєва, під цивільною процесуальною відповідальністю слід розуміти застосування судом мір процесуального примусу або інших санкцій до учасників цивільного судочинства та інших осіб за умов та в порядку, передбаченому ЦПК України [6, с. 284]. Інші дослідники вважають, що чинний ЦПК України закріплює у своїх нормах лише заходи процесуального примусу, які не встановлюють додаткових обов'язків осіб. Заходи ж відповідальності, що передбачають покладання на правопорушника нового обов'язку, повністю винесені за межі норм цивільного процесуального законодавства [7, с. 318]. Так, у чинному ЦПК України

законодавець відійшов від концепції наявності цивільної процесуальної відповідальності як особливого виду юридичної відповідальності, що була реалізована у попередньому ЦПК України 1963 року.

З огляду на викладене, доцільним є з'ясування суті цивільного процесуального примусу та його ролі у цивільному судочинстві. Цивільним процесуальним примусом є фізичний або моральний (психологічний) вплив держави на учасників цивільного процесу та інших осіб, присутніх у залі судового засідання, для забезпечення їх належної поведінки під час розгляду цивільної справи, який у вигляді встановлених законом правообмежень застосовується безпосередньо судом або за його дорученням іншими уповноваженими особами у разі, коли авторитет закону та суду і переконання в необхідності виконання нормативних приписів виявляються недостатніми [7, с. 319]. Виходячи з цього, можна виділити такі основні ознаки цивільного процесуального примусу: 1) відносини, що виникають,

розвиваються, припиняються в ході застосування і припинення конкретних заходів процесуального примусу мають державно- владний характер; 2) може полягати у фізичному або моральному (психологічному) впливі держави в особі суду на учасників цивільного процесу, а також на інших осіб, присутніх у залі судового засідання; 3) завжди пов'язаний з деякими обмеженнями прав і свобод певних суб'єктів; 4) має місце у разі, коли авторитету закону та суду і переконання в необхідності виконання нормативних приписів недостатньо; 5) застосовується всупереч волі та бажанню відповідних суб'єктів.

Таким чином, цивільний процесуальний примус є видом державного примусу, що характеризується низкою особливостей, зумовлених юридичною природою цивільних процесуальних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Марченко М. М. Теория государства и права : Учебник. - М. : Юрид. лит., 1996. - 431 с.
2. Самошенко И.С., Фарукшин М.Х. Ответственность по советскому законодательству. - М. : Юрид. литература, 1971. - 240 с.
3. Котюк В. О. Теорія права. Курс лекцій : навч. посіб. для юрид. фак. вузів - К. : Вентурі, 1996. - 147 с.

4. Теория государства и права : Учебник для вузов / Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова - изд. 2-е, изм. и доп. - М. : НОРМА, 2001. - 450 с.
5. Поняття та види державного примусу / Ю. О. Ровинський // Держава і право. - 2010. - Вип. 49. - С. 35-41.
6. Васильев С. В. Гражданский процесс: учебное пособие / С. В. Васильев. - Харьков : Одиссей, 2006. - 512 с.
7. Цивільне процесуальне право України : підручник / Бичкова С. С., Бірюков І. А., Бобрик В. І. та ін.; За заг. ред. С.С. Бичкової. - К. : Атіка, 2009. - 760 с.